

I.

Francouzská hudba v 19. století: opera a opereta

12. hodina

Paříž

Paříž 19. století hlavní město evropské opery

- 1887 - 1889 vystavěna Eiffelova věž
- slavná místa: Rue de la Paix (Ulice míru)
- od 1848 tzv. Druhá republika
- typ pařížské opery = reprezentativní útvar vedle italské opery, charakteristické:
  - hlavní hrdina prožívá pohnuté životní události v neklidné společenské době
  - témata:
    - VFR (→ rescue opera / Rettungsopera, Schreckensopera / pièce à sauvetage / opera spasenijsa, opera užasov): hrdinové se staví na odpor tyranovi, boj na život a na smrt, např. Pierre Gaveaux: Léonore (1798)
    - venkovské prostředí: prostý lid pod vládou šlechtice / panovníka... (zvl. rané komické opery)
    - antické náměty (podobně jako v době Glucka)

Raně romantická operní tvorba

Maria Luigi Carlo Zenobio Salvatore Cherubini

14. 9. 1760 Florencie - 15. 3. 1842 Paříž

2. 1780 emigrace, původně zaměření na chrámovou hudbu

- od 80. let operní tvorba, úspěch jeho italských prací → Londýn a od 1788 trvale Paříž
  - pedagog a později ředitel na konzervatoři
  - *Théâtre Feydeau* - malé divadlo, provozování jeho děl, zde dirigent
  - raně romantické: *Lodoiska* (1791), *Elisa* (1794) - obě milostné
  - antický námět: *Médée* (1797)
  - nejúspěšnější: *Deux Journées (Vodař, 1800)* - obrozenecký námět, mluvené dialogy se střídají s melodramy, názvuky revolučních pochodů
  - *Faniska* (1806) - osvobozenecká, polské prostředí, na německý text, první německá opera, která byla po italských produkcích provedena ve Stavovském divadle (1807)

Étienne-Nicolas Méhul

22. 6. 1763 Givet - 18. 10. 1817 Paříž

• původně varhaník - úspěšný v kompozicích vokální i instrumentální hudby

- *Euphrosine - le tyran corrigé* (*Eufrosina - napravený tyran*, 1790)
  - zkrácení odvážného muže despotickou dívkou, hrála se v Opéra comique
  - duet žárlivosti - podobný s Rossiniho *Otellem* (postava Jago)
- *Le jeune Henri* (*Mládí Jindřicha IV.*, 1797)
  - ouvertura → samostatné koncertní číslo
- *Uthal* (1806)
  - jednoaktová tragédie, libreto podle keltských parafrází
  - opouští italskou zpěvnost, v orchestru vynechává skupinu houslí kvůli docílení temné barvy
- *Joseph* (1807)
  - vrcholná, jedna z mála na biblické téma
  - bez milostné zápletky, jen mužské hlasy (populární sbor *Dieu d'Israel, Bože, Izraeli* - na motivy gregoriánského chorálu)
  - 1824 uvedena v českém překladu (Josef Krasoslav Chmelenský) ve Stavovském divadle → nejoblíbenější opera obrozenecké éry

Gaspare Luigi Pacifico Spontini

14. 11. 1774 Maiolati Spontini - 24. 1. 1851 Maiolati Spontini

komponoval především (řídil, studijní, Neapoleli), od 1802 v Paříži, dvorní kapelník a skladatel

- *La Vestale (Vestálka, 1807)*
  - obsáhlé sbory, patetické výjevy, bohatá koloristika
  - premiéra v Le Grand Opéra → Napoleonova cena za nejlepší operu posledních 10 let
- *Ferdinand Cortez (1809)*
  - na Napoleonovu objednávku
  - ohromující scénické efekty, velkolepá výprava (koně), davové scény
  - hlavní postava - předzvěst Meyerbeerových oper
- po neúspěchu opery *Olimpie (1819)* v Paříži odchází do Berlína
  - zde jeho kompozice mnohem úspěšnější
  - velké zásluhy na rozvoji operní produkce, kladně hodnotil i R. Wagner
  - nákladné výpravy jeho oper, kuriozity (v *Olimpii* vystupovali sloni, v pohádkové opeře *Alcidor* vyžadoval v orchestru naladěná kladiva aj.)

Le Grand Opéra

- scénický hudebně-dramatický útvar s recitativy a áriemi
- 4 - 5 jednání, náměty heroické a historické, produkce zvl. v 1. pol. 19. stol.
- opery provozovány v pařížské Le Grand Opéra (Velká opera)
  - od 1875 nová budova Palais Garnier
    - dnes má National Opera de Paris dvě budovy: historická Opéra Garnier a Opéra Bastille (od 1989)
- nejvýraznější osobnosti spjaté s Le Grand Opéra:
  - podnikatel Louis Véron
  - libretista Eugène Scribe
  - skladatel Giacomo Meyerbeer
  - další:
    - D. F. E. Auber
    - F. Halevy
    - G. Rossini: *Vilém Tell*
    - H. Berlioz: *Trójané*

- typické:

- obrozenecká a historická tematika, romantický patos
- velká ansámblová uskupení
- střídání recitativů, ansámblů, árií, sborů a baletů

• dramatické tématy, často s výraznými přírodními katastrofami (přírodní katastrofy aj., např. Meyerbeer: *Prorok*, *Hugenoti*, Saint-Saëns: *Samson a Dalila* aj.)

- silně obsazený orchestr, je nejen doprovod, ale zdůrazňuje děj (→ rozvoj instrumentace)
- typy postav jsou charakteristické hlasovými obory (např. alt: kalhotkové role, bas: postavy staršího věku a záporné postavy), interpretačně náročné role
- ve vrcholném období časově velmi dlouhé

→ spíše honosná podívaná než opera?

- její vliv dalece přesahoval okruh pařížské operní tvorby
- vliv na skladatelskou generaci 2. pol. 19. stol., včetně Verdiho a Wagnera

Augustin Eugène Scribe

24. 12. 1791 Paříž - 20. 2. 1861 Paříž

1791-1861 (věk 69 let), libretista, choreograf, libretista, spisovatel

- charakteristické: psychicky rozervané postavy + jejich pestré životní osudy → zajištění úspěchu jeho libret
- jeho libreta zhudebňovali nejvíce G. Meyerbeer, F. Halévy, D. F. E. Auber, V. Bellini, G. Donizetti, také G. Verdi

Daniel-François-Esprit Auber

29. 1. 1782 Caen - 12. 5. 1871 Paříž

• žil v Paříži, studoval u Glucka a Spontiniho, kterého Auber studoval, Auber jeho nástupce ve vedení pařížské konzervatoře od 1842

- *La Muette de Portici* (Němá z Portici, 1828)
  - historická, končí výbuchem Vesuvu
  - vzorové raně romantické libreto
    - nepravděpodobné zauzlení děje
    - výrazná role hlavní dvojice: hrdinky (Fenela - pantomimická role, svedená a opuštěná dcera rybáře) a hrdiny (Masaniello - vůdce povstání)
    - patetické davové scény ostře kontrastují s lyrickými výjevy (Wagner: „žhavá až k spálení“)
- jedna z nejhranějších oper své doby v Evropě, mnoho samostatných koncertních čísel
- ouverturu v klavírní úpravě hrál 6letý B. Smetana na prvním veřejném koncertě v Litomyšli
- provedení 1830 v Bruselu vyprovokovalo v Belgii povstání za národní nezávislost na Nizozemí

Giacomo Meyerbeer (Jacob Liebmann Beer)

5. 9. 1791 Berlín - 2. 5. 1864 Paříž

židovský původ, zámožná rodina, klavírista

- operní tvorba na německé texty neúspěšná → do Itálie (operní tvorba na italské texty), poté od 1831 v Paříži - vrchol kariéry, od 1842 částečně hudební ředitel a dirigent v Berlíně
- na repertoáru se jeho opery udržely po celé 19. století, nesmírně úspěšné
- *Il crociato in Egitto (Křižák v Egyptě, 1824)*
  - první úspěch, poslední na italský text
  - honosná, 1836 provedena ve Stavovském divadle u příležitosti uvedení Ferdinanda V. na trůn
- *Robert le diable (Robert ďábel, 1831)*
  - první na francouzský text
  - přesahuje grand operu: italská melodika + velké efektní scény francouzské grand opery + německá harmonická vynalézavost
  - hlavní motiv: vykoupení lidské bytosti láskou (po něm také zvl. R. Wagner)

- *Les Huguenots (Hugenoti, 1836)*

- monumentální, důraz na efekt, do 1. světové války opera dosáhla tisíciho uvedení
- silně obsazený orchestr (→ Wagnerův *Lohengrin*), používá violu d'amour
- soupeření protestantů (lutherské chorály) a katolíků (polyfonní zpracování)

- *Le Prophete (Prorok, 1849)*

- psal už v německém prostředí
- tematika revoluční (tábory novokřtěnců a sedláků) a milostná, hlavní postava, Jan z Leydenu, umírá s matkou v obleženém zámku
- známá altová árie matky - jedna z nejnáročnějších altových v operním repertoáru
- kuriozita: tanec bruslařů (balet)

- *L'Africaine (Afričanka, 1865)*

- provedeno posmrtně, vrchol jeho tvorby
- smyšlený příběh o mořeplavci Vasco da Gama (tenor) + milostný motiv
- exotičnost a hudební barvitost (→ Verdiho *Aida*)
- vděčné tenorové číslo: árie Vasca da Gamy *O paradiso*, kde se obdivuje krásám africké přírody
- scéna ztroskotání lodě na jevišti aj.
- opera končí dobrovolným odchodem domorodkyně Seiky (v pp)

Jacques François Élie Fromental Halévy

27. 5. 1799 Paříž - 17. 3. 1862 Nice

- na pařížské konzervatoři žák Cherubiniho, 1819 obdržel Římskou cenu
- vynikající dramatik, vážné náměty, velké kontrasty v charakterech, mistrná instrumentace, přesto nedosáhl úspěchů Meyerbeera
- *La Juive* (Židovka, 1835)
  - velká opera o 5 dějstvích
  - smyšlený příběh, založený na pronásledování židů z období kostnického koncilu (1414)
  - úvodní *Te Deum* → Pucciniho *Tosca* (závěr 1. dějství)
  - árie žida Eleazara (tenor) - populární číslo (uváděl např. Enrico Caruso)
- *L'Éclair* (Blesk, 1835)
  - jeho nejpopulárnější komická, zápletka dvou mladých párů (2 soprány a 2 tenory) + sborové scény
  - uvedena v Prozatímním divadle (→ Smetana: *Dvě vdovy*)

Hector Berlioz

11. 12. 1803 La Côte-Saint-André - 8. 3. 1869 Paříž

• průkopník v oblasti instrumentální hudby (viz dříve novoromantismus)

- v operní tvorbě osaměle zjevný vliv velké opery Meyerbeera + okouzlení Wagnerem
- jako opera je uváděna dramatická legenda *La Damnation de Faust* (Faustovo prokletí, 1846)
- *Benvenuto Cellini* (1838)
  - podle životopisu italského renesančního sochaře - umělcova vzpoura proti společnosti
  - ouvertura ke 3. dějství → samostatné koncertní číslo *Rimský karneval*
  - v Paříži nepříliš úspěšná, teprve po uvedení F. Liszta ve Vymaru v 2. pol. 19. stol. se dostala na operní scény
- *Les Troyens* (Trojane, 1858)
  - z jeho nejmohutnějších děl, 2 díly: *Dobyti Tróje* a *Trojane v Kartágu*
  - libreto sám, inspirace: Vergiliův epos *Aeneis*
  - monumentální, náročné na provedení (každý díl zvlášť, až 1890 vcelku)
  - česká premiéra 1940 v Brně (dirig. Rafael Kubelík)
- *Béatrice et Bénédict* (Blažena a Beneš, 1852)
  - komická, libreto sám podle Shakespearova *Mnoho povyku pro nic*
  - italské prostředí, barvitě lidové tance, populární nokturnový duet na konci 1. dějství

Opéra comique

- podoba zpěvohry s mluvenými dialogy
- prvky sentimentální, pohádkové, pověsti, osvobozenecká tematika
- lehčí útvar, žertovné situace

Opéra comique, Paříž

- pozice vaudevila a romanci, jednotné ansámblu
- vrchol v 1. třetině 19. stol., zaniká v polovině 19. stol.:
  - vážná větev → drame lyrique
  - humorná větev → opereta

vaudeville

- v 17. stol. prostý popěvek nebo píseň (voix de ville = hlasy z města), vkládané do komediálních vystupů
- v 18. stol. francouzská forma singspielu, ze které se vyvinula opéra comique

François-Adrien Boieldieu

16. 12. 1775 Rouen - 8. 10. 1834 Varennes-Jarcy

největšího do Paříže - známost s Cherubinem a Méhulem, nejdříve pronikl svými písněmi

- cca 35 oper, charakteristické: výrazná melodika, ostré rytmy, díla srozumitelná, průhledná harmonie → čísla z jeho oper se přenášela do salónů a na koncertní pódia
- *Le Calife de Bagdad* (Kalif bagdádký / Kalif z Bagdádu, 1800)
  - orientální námět
  - ouvertura → dlouho populární samostatné číslo
- skladatelské úspěchy po návratu z Petrohradu (dvorním skladatelem 1803 - 1810): *Jean de Paris* (Jan z Paříže, 1812)
- 1817 Méhulův nástupce na pařížské konzervatoři
- *Le petit Chaperon rouge* (Červená karkulka, 1818) - kompoziční stylové vytříbení
- *La Madame blanche* (Bílá pani, 1825)
  - jeho nejpopulárnější, na motivy strašidelných příběhů Waltera Scotta
  - děj ve skotských horách - používá nápěvy starých skotských písní, balad a lidových tanců

Daniel-François-Esprit Auber

- Auberův vzor v komické opeře: G. Rossini
- v oboru opéra comique zhudebňoval hodnotná libreta - ne sentiment a fantastičnost, ale duchaplné rozvíjení děje
- *La Neige* (Sníh, 1832) - netypické: zimní krajina na scéně
- *Le Maçon* (Zedník a zámečnick, 1825) - využívá konverzace podobné běžné hovorové mluvě
- *Fra Diavolo* (1830)
  - příběh založený na skutečné události: smrt markýze přinese štěstí mladému páru
  - obsahuje zvl. strofický text a výrazné ansámbly
- *Le Domino noire* (Černé domino, 1837)
  - jeho nejpopulárnější dílo, děj z madridského kláštera → v tanečních výstupech španělský kolorit, religiozita prostředí jeptišek
- na jeho opéry comique navazovali skladatelé operet

Louis Joseph Ferdinand Hérold

28. 1. 1791 Paříž - 19. 1. 1833 Neuilly sur Seine

• *Ůstřední dílo: *Milady*, 1812, získal Říšskou cenu*

- jeho první opery v Itálii (na italské texty)
- v Paříži korepetitor a sbormistr italské opery
- charakteristické: v melodii časté synkopy a chromatika, harmonicky vybočuje do vzdálenějších tónin, stylizace městských písní a valčíkových motivů
- *Zampa ou la Fiancée de marbre (Zampa aneb mramorová nevěsta, 1831)*
  - populární zvl. v Německu
  - spíše dramaticko-lyrická než komická
  - sladkými melodiemi připomíná Belliniho
- *Le Pré aux clercs (Písařská loutka, 1832)*
  - populárnější ve Francii, komická
  - výjevy maškarád a vojenských slavností → velké ansámblové a sborové scény

Adolphe-Charles Adam

24. 7. 1803 Paříž - 3. 5. 1856 Paříž

přechod k operě - na konzervatoři v Paříži žák Reichy a Boieldieua

- skladatel (53 jevištních prací), hudební fejetonista, vynikající klavírista (klavír vyučoval na konzervatoři)
- v díle osciluje mezi Offenbachem, italskou buffou, používá coupletové útvary
- *Le Postillon de Lonjumeau* (*Postilion z Lonjumeau*, 1836)
  - jeho nejpopulárnější dílo, parodické
  - proslulá tenorová arie hlavní postavy Chapeloua dosahuje d³
- *Si j'étais roi* (*Kdybych byl králem*, 1852)
  - indický námět → předvídá exotismy ve francouzské opeře
- *Le Brasseur de Preston* (*Sládek z Prestonu*, 1838)
  - v českých zemích se z jeho děl se hrála nejvíce
  - poetická hudba → předjíma *dramme lyrique*
- *La Poupée de Nuremberg* (*Norimberská loutka*, 1852)
  - příběh karnevalové noci, parodický, s pantomimou
  - populární sopránová arie se sólovými houslemi
- *Part du diable* (*Ďablův podíl*, 1843)
  - v hlavní roli Farinelli
- *Gisèle* (1841) - balet, archetyp tohoto útvaru v romantismu

couplet = sloka v písni (s refrénem) s měnícím se textem. Zvl. od 18. stol. také označení pro celou strofickou píseň satirického charakteru

Opereta

Opereta / Musiquette, 2. pol. 18. století

- v 18. století opereta = malá opera
- v 2. pol. 18. století opereta = úprava italské buffy na singspiel, recitativy byly nahrazovány mluvenými dialogy
- dobový název: musiquette
- lehčí žánr, veselý ráz
- náměty: neproblematický život aristokratické a měšťanské společnosti, prvky exotické a lidové
- hlavní formy: dialog v próze, zpěv, tanec
- průkopníci v Paříži:
  - Florimond Hervé
  - Jacques Offenbach - vlastní zakladatel útvaru

Florimond Hervé (vl. jm. Florimond Ronger)

30. 6. 1825 Houdain - 4. 11. 1892 Paříž

- typický parodicko-komickými kusy
- *Mam'zelle Nitouche* (1883)
  - dodnes na scéně živa

Jacques Offenbach

20. 6. 1819 Kolín nad Rýnem - 5. 10. 1880 Paříž

- ~~židovský původ, ale ochotně se přiznal k tomu, že je Žid~~ Paříž, kde soukromé hodiny kompozice u Halévyho
- violoncellový virtuóz (absolvent pařížské konzervatoře) a uznávaný pedagog, autor jedinečného výukového materiálu pro violoncello, coby violoncellový interpret („Liszt violoncella“) spolupracoval s C. Franckem, F. von Flotowem, F. Lisztem a A. Rubinsteinem
- přes 100 jevištních děl a velké množství skladeb orchestrálních
- úpravy skladeb jiných autorů, zvl. Franze Schuberta
- neúspěchy s provozováním děl v pařížských divadlech (např. Halévy provedl jeho jednoaktovku *Oyayaye ou la Reine des Îles* (*Ojajaje, aneb Královna ostrovů*, 1855) → 1855 otevřel vlastní divadlo Théâtre des Bouffes-Parisiens
- *Orphée aux Enfers* (*Orfeus v podsvětí*, 1858)
  - od tohoto uvedení → v Paříži definitivní přijetí, přeplácení divadel o jeho přizeň
  - první klasická celovečerní opereta
  - 2. jednání, 2. obraz: *Pekelný kvapík* - známý jako kankán

• 60. léta

- v Paříži vrchol jeho kariéry
- jeho libretisté využívali k parodiím vše, zvl. velkou francouzskou operu a operu italskou
- ještě nenašel svůj osobitý kompoziční styl
- např. *Vent-du-Soir ou l'Horrible Festin (Večerní vítr, aneb strašlivá hostina, 1857)* - předehra evokuje morok a smrt, ale se začíná měnit na veselou
- odpůrce Wagnerova Gesamtkunstwerku (*Le Musicien de l'avenir, Hudebník budoucnosti, 1860*)
- balet *Le Papillon (Motýl, 1860)*
- Fortuniova píseň (*La Chanson de Fortunio, 1861*) - úvodní melodie *Si vous croyez que je vais dire (Pokud si myslíte, že vám říkám)* zněla na jeho pohřbu
- *La belle Hélène (Krásná Helena, 1864)*
  - parodie na antické téma, satira na pařížskou společnost
  - dnes Offenbachovo nejhranější dílo
- *Barbe-bleue (Modrovous, 1866)*
- *La Vie parisienne (Pařížský život, 1866)*, *La Grande-Duchesse de Gérolstein (Velkovévodkyně z Gerolsteinu, 1867)*, *La Périchole (Perikola, 1868)*, *Les Brigands (Bandité, 1869)* - dodnes živé
- 1870 prusko-francouzská válka, po ní se s Offenbachem na hudební scéně už nepočítalo (úspěch jen opera *Le Roi Carotte (Král Mrkev, 1872)*) → 1876 turné po USA

Les contes d'Hoffmann (Hoffmannovy povídky; 1881)

- vymyká se ustálenému opernímu útvaru: ani opereta, ani opera lyrique, ojediněle dílo
- napsal jen klavírní výtah s mluvenými dialogy, instrumentaci a recitativy dokončil Ernest Guiraud, premiéra po jeho smrti
- Hoffmann - vypravěč fantaskních příběhů, konfrontace reality a Hoffmannových snů: prolog a epilog uvádí a uzavírají Hoffmannovo vyprávění, 3 obrazy (= dějství) jsou jeho vize:
  1. zamiluje se do zpěvačky Olympie (oslnivé koloratury)
  2. v Benátkách, postava kurtizány Giulietty - dožene Hoffmanna k vraždě soka
    - barkerola
    - z jeho lyrické opery *Les Fées du Rhin* (Rýnské rusalky, 1864) - jeho jediná prokomponovaná opera, na premiéře ve Vídni skončila kvůli slabému libretu fiaskem → melodie z ní použil jinde
    - v českém překladu se zpívala pod názvem *Krásná, bílá, čarovná noci*
  3. vztah ke smrtelně nemocné zpěvačce Antonii

Alexandre Charles Lecocq

3. 6. 1832 Paříž - 24. 10. 1918 Paříž

XX. Léon Paté (1871)

- cca 40 operet, nejúspěšnější:
  - *La Fille de Madame Angot* (Dcera paní Angot, 1871)
  - *Giroflé-Girofla* (1874)
  - *Le petit Duc* (Malý vévoda, 1878)
  - *Le grand Casimir* (Velký Kazimír, 1880)

Opéra lyrique

- vznik v polovině 19. stol. sloučením prvků
- 1. velké pařížské opery → obsahuje balet a pěvecký sbor
- 2. opery komické → obsahuje mluvené dialogy (později nahrazené recitativy)

- názvy: opéra lyrique, dramma lyrique
- typické lyrické a sentimentální náměty
- hlavní představitelé:
Ch. Gounod, A. Thomas, J. Massenet
- prvky opery lyrique v dílech:
G. Bizeta, C. Saint-Saëns, G. Charpentiera
- představení se uváděla v pařížském
Théâtre-Lyrique (v provozu 1847 - 1863)

Charles-François Gounod

17. 6. 1818 Paříž - 18. 10. 1893 Saint Cloud

talý, umělecký, varhaník, sbormistr, dirigent, 12 operních děl

- přední francouzský operní skladatel, někdy řazen mezi eklektiky
- 1839 Římská cena → studium palestrinovského stylu a gregoriánského chorálu
- v Německu známost s Mendelssohnem → seznámení s dílem J. S. Bacha
- *Mireille* (1856)
  - z venkovského prostředí, centrální postava: selská dívka, obětuje život za mladého chudého chlapce
- *Faust* (1859)
  - světově proslula, jedna z nejslavnějších operních prací 19. století
  - text podle Goethova 1. dílu *Fausta* (zvl. milostný vztah Fausta a Markétky), v Německu hrána pod názvem *Margarethe* (= zdůraznění Markétčina příběhu)
  - sled milostných scén se střídá s fantastickými příběhy
  - výjev v domě (v 1. jednání) - zúročuje zkušenosti s chrámovou hudbou
  - role Markétky - přitažlivá pro sopránistky, Mefisto - bas
  - známá čísla: valčík Fausta, Valpuržina noc (balet z 5. jednání)
- *Roméo et Juliette* (1867)
  - opět vykreslení sentimentálního příběhu zamilované dvojice
  - těžiště výrazu přesunuto do orchestru (vliv Wagnera)

Charles Louis Ambroise Thomas

5. 8. 1811 Mety - 12. 2. 1896 Paříž

- ~~římská cena 1852 - seznámený s italskou operní produkcí, poté pobyt ve Vídni~~
- po Auberovi převzal na pařížské konzervatoři funkci ředitele a profesora skladby
- typický ušlechtilou a sentimentální melodikou
- žáci: mj. J. Massenet
- úspěch až s operou *Mignon* (1866)
  - podle Goethova románu → úspěšnější v Německu
- *Hamlet* (1868)

Proměny opery lyrique

- 19. století
  - ve Francii vlna národního uvědomění
  - stírání rozdílu mezi velkou a komickou operou
- konec století
  - mizí mluvené dialogy (byly typické pro komickou operu)
  - rozšíření okruhu námětů: exotické (vlivem evropského kolonialismu), náměty z denního života
  - v libretech využití prvků činohry → zvýšení účinku
  - vrcholí typ lyrické opery
  - ve Francii zůstává opera hlavním kompozičním oborem

Charles Camille Saint-Saëns

9. 10. 1835 Paříž - 16. 12. 1921 Alžír

• první úspěšný operákář Německa (5. listopadu v Bayreuthu provedl 1877 jeho operu *Samson et Dalila*)

- *Samson et Dalila* (1877)

- námět ze Starého zákona
- jediná ženská role: Dalila (mezzosoprán / alt)
- orchestrální intermezza → symfonické drama, sborové složky → blíží se oratornímu pojetí

Clément Philibert Léo Delibes

21. 2. 1836 St. Germain du Val - 16. 1. 1891 Paříž

• významné baletní skladby

- *Lakmé* (1883)
  - děj z Indie ze současného života
  - „zvonečková“ árie Lakmé sahá k e^3 → efektní číslo světových sopranistek
- *Le Roi l'a dit* (Král to řekl, 1873)
  - ovzduší peprných historek z doby Ludvíka XV.
- význam pro historii baletu: zavádí celovečerní dějový balet s podílem pantomimy
  - *Coppélia* (1870)

Jules Émile Frédéric Massenet

12. 5. 1842 Montaud - 13. 8. 1912 Paříž

- dílo na pomezí velké a komické opery + vliv Wagnera a italských veristů
- představitel zvl. francouzské sentimentální opery
- odsouván na pozici rutinního skladatele líbivých melodií, ale ovlivnil jimi Pucciniho i Debussyho
- Římská cena 1863, umělecké cesty, přátelství s Lisztem
- vycházel z Meyerbeera a Gounoda
- *Manon* (1884)
  - na vypjatých místech používá melodram, ve vrcholných scénách se blíží hudebnímu dramatu (použití příznačných motivů, zesílená role orchestru)
  - považuje se za vyvrcholení francouzské lyrické opery

• *Werther* (1802)

- námět podle Goetha
- opět příznačné motivy, psychologické vyličení kontrastních postav Werthera (vášeň) a Lotty (melancholie)

• *Thais* (Paříž, 1894)

- mohutný orchestr (vliv Wagnera), exotické prostředí: Egypt ve 4. stol. po Kr.
- známá barytonová role mnicha Athanaela

• *Le Jongleur de Notre-Dame* (Kejklíř u Matky Boží, 1902)

- bez významné ženské role, od zpěváků vyžadovány herecké výkony (zvl. kejklíř Jean, tenor)
- kejklířův nástroj = viola d'amour
- mohutné sbory → oratorní ráz

• *Don Quichotte* (1910)

- jeho poslední úspěch, hlavní postavu ztvárnil Šaljapin (také ji zpíval v české premiéře v ND v Praze 1933)

Georges Bizet

25. 10. 1838 Paříž - 3. 6. 1875 Bougival

• 1854 - 1856 klavírní 10 letoch na pařížskou konzervatoř (klavír u Marmontela), později kompozice u Halévyho

- 1857 Římská cena, po návratu operní kompozice
- *Les Pêcheurs de perles (Lovci perel, 1863)*
  - dva rybáři milují stejnou dívku → nenávisť → opera vyústí v tragédii po vzoru velké opery (Nadir, jeden z lovců, se obětuje pro milence a je upálen na hranici)
  - exotické prostředí: ceylonská melodika a rytmika, barevná orchestrace
- *Djamileh (Džamilé, 1872)*
  - turecký motiv libreta, v hudbě arabské prvky
  - Džamilé se nechce vzdát milence ve prospěch dalších žen
  - ne komická, spíše vykreslení vztahu milenců
- *Carmen* - viz dále

Operní realismus?

Operní realismus je v 19. století. Francii spíše jen podněty, nikoliv vzorová díla:

- Georges Bizet: *Carmen* - nejčastěji uváděný příklad, ale pojem realismus přesahuje
- Gustave Charpentier: *Louisa* - nedotažená do ryzí podoby operního realismu
- Alfred Bruneau - hrubší charakter, bližší naturalismu a verismu
- rozvoj až ve 20. století

Georges Bizet

Carmen (1875)

- do češtiny přeložila E. Krásnohorská, česká premiéra v Praze 1884
- původní znění: podoba opery comique s mluvenými dialogy, které spojují 27 samostatných čísel
- po Bizetově smrti upravil Ernst Guiraud: přikomponoval recitativy → v této podobě dodnes hraná
- někdy označovaná za zakladatelské dílo realistické opery, platí za vzor pro italský operní verismus
- typické: využití písňového a tanečního folkloru oblasti Andalusie (jih Španělska) - nejvýraznější v dějinách francouzské hudby
- nejdůležitější postavy:
  - Carmen - mezzosopran, ale zpívá i alt nebo soprán, předpokládá vysokou taneční vyspělost, divoká cikánka a hvězda cirkusu
  - kontrastní něžná a morálně čistá Micaela - zasnoubená s policistou Josém
  - Escamill - baryton, v opeře má nejefektnější čísla
- vynikající sólistické zpěvy i ansámblы, důležitou roli má orchestr (zvl. ouvertura a osudový motiv v závěru opery)

Gustave Charpentier

25. 6. 1860 Dieuze - 18. 2. 1956 Paříž

ještě žije v období romantismu, ale už je blíže k realismu, potom absolutně pařížské konzervatoře, 1887
držitel Římské ceny

- celoživotní zájem o sociálně slabé vrstvy
- *Louise (Luisa, 1900)*
  - libreto v proze - jeden z prvních na přelomu století
  - vztah mladé dívky k mladému umělci, kterému rodiče nepřejí
  - zařazení: naturalismus (znázornění denního života), verismus, symbolismus, sentimentalismus, impresionismus (probouzení města v úvodu 2. jednání) - ?

Louis Charles Bonaventure Alfred Bruneau

3. 3. 1857 Paříž - 15. 6. 1934 Paříž

• zkomponoval první operu v letech 1891-1897, spolupracovník Massenet

- předlohy pro libreto zvl. z děl E. Zoly:
- *Le Rêve* (Sen, 1891)
- *L'Attaque du moulin* (Útok na mlýn, 1893)
  - evropský úspěch
  - vliv Wagnera (expresivní hudba) i italského verismu
- *Messidor* (1897)
  - zkomponoval přímo na Zolův text → jedna z prvních francouzských oper na prozaické libreto, později také *L'Ouragan* (Uragán, 1901) - miněno uragán citů, odehrává se na smyšleném ostrově